

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΓΕΡΟΥΚΗ

ΒΑΓΙΑ

Ένα πρόγραμμα πρόληψης του
σχολικού εκφοβισμού / bullying
για το δημοτικό σχολείο

Μαργαρίτα Γερούκη

ΒΑΓΙΑ

Ένα πρόγραμμα πρόληψης
του σχολικού εκφοβισμού / bullying
για το δημοτικό σχολείο

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Χριστίνα Ρασιδάκη

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ

Αρετή Γερούκη

Θέση υπογραφής δικαιούχου δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας
εφόσον αυτή προβλέπεται από τη σύμβαση

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως άνευ γραπτής αδείας του εκδότη η κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις Πατάκη – Βιβλία για εκπαιδευτικούς – Διδακτική Πράξη & Θεωρία
Μαργαρίτα Γερούκη, *ΒΑΓΙΑ: Ένα πρόγραμμα πρόληψης
του σχολικού εκφοβισμού / bullying για το δημοτικό σχολείο*

Πρόλογος: Χριστίνα Ρασιδάκη

Εικονογράφηση: Αρετή Γερούκη

Υπεύθυνη έκδοσης: Υβόνη Καρύδη

Διορθώσεις: Ευαγγελία Δάλκου

Σελιδοποίηση: Κωνσταντίνος Καπένης

Copyright© Σ. Πατάκης ΑΕΕΔΕ (Εκδόσεις Πατάκη) και Μαργαρίτα Γερούκη, 2020

Copyright© για την εικονογράφηση Σ. Πατάκης ΑΕΕΔΕ (Εκδόσεις Πατάκη), 2020

Πρώτη έκδοση στην ελληνική γλώσσα από τις Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, Απρίλιος 2021

ΚΕΤ Γ921 ΚΕΠ 222/21 ISBN 978-960-16-8727-8

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ,
ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 801.100.2665, 210.52.05.600, ΦΑΞ: 210.36.50.069
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078
ΥΠΟΚ/ΜΑ: ΚΟΥΡΥΤΣΑΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ – ΠΕΡΙΟΧΗ Β' ΚΤΕΟ), 57009 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ,
ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, 2310.75.51.75, ΦΑΞ: 2310.70.63.55
Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	11
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	17
ΒΑΓΙΑ: Μια ολιστική προσέγγιση πρόληψης και καταπολέμησης	
του εκφοβισμού στο σχολείο	21
Στόχοι και δράσεις του προγράμματος ΒΑΓΙΑ	22
Στοχευμένες δράσεις διαχείρισης	23
Γενικευμένες δράσεις	26
Δρασεις προετοιμασίας και ενεργοποίησης της σχολικής μονάδας	27
ΔΡΑΣΗ (1): Δημιουργία σχολικού κλίματος ασφάλειας και συνεργασίας: «Το σχολείο που αγαπώ»	27
ΔΡΑΣΗ (2): Δημιουργία σχολικού κλίματος ασφάλειας και συνεργασίας: «Το συμβόλαιο του σχολείου μας»	30
ΔΡΑΣΗ (3): Δημιουργία σχολικού κλίματος ασφάλειας και συνεργασίας: Επικοινωνία με τους γονείς	32
Εισαγωγικές οδηγίες για το πρόγραμμα ΒΑΓΙΑ και τη χρήση του εγχειριδίου – Εφαρμογή στην τάξη	33
Σημείωμα για τους γονείς	35
Τι θα πρέπει να γνωρίζουν οι εκπαιδευτικοί	36
Πρόγραμμα ΒΑΓΙΑ: Α΄ Κύκλος (Α΄, Β΄ και Γ΄ τάξη)	37
Μάθημα 1. Συναισθήματα	41
Μάθημα 2. Ομαδικότητα – Συνεργασία	58
Μάθημα 3. Διαφορετικότητα – Αποδοχή	65
Μάθημα 4. Όχι στη βία	72

Μάθημα 5. Bullying – Ο ρόλος των θεατών.	83
Μάθημα 6. Αντιμετωπίζω τη βία.	97
Μάθημα 7. Το ασφαλές σχολείο – Project	105
Πρόγραμμα ΒΑΓΙΑ: Β΄ Κύκλος (Δ΄, Ε΄ και ΣΤ΄ τάξη).	107
Μάθημα 1. Ομαδικότητα – Συνεργασία στην τάξη	109
Μάθημα 2. Σεβασμός – Αποδοχή.	119
Μάθημα 3. Αναγνωρίζω τον εκφοβισμό / bullying	129
Μάθημα 4. Ενσυναίσθηση – Αλληλεγγύη.	139
Μάθημα 5. Οι συνέπειες του bullying	147
Μάθημα 6. Δυναμική αντιμετώπιση του εκφοβισμού / bullying – Ο ρόλος της ομάδας.	154
Μάθημα 7. Το ασφαλές σχολείο – Project	163
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	165
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	167

ΒΑΓΙΑ: ΜΙΑ ΟΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗΣ ΤΟΥ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Η παρακάτω πρόταση εφαρμογής ενός προγράμματος πρόληψης και διαχείρισης εκφοβιστικών περιστατικών στο σχολείο –πρόγραμμα ΒΑΓΙΑ– ξεκινά από τη σχολική μονάδα, καθώς θεωρεί ότι οι ιδιαιτερότητες της κάθε σχολικής μονάδας δεν μπορούν να ενταχθούν σε κάποιο πλαίσιο-ομπρέλα το οποίο δεν έχει βάση στην ίδια τη σχολική μονάδα.

Με δεδομένη τη συχνότητα των εκφοβιστικών περιστατικών στις σχολικές μονάδες μας, οι εκπαιδευτικοί πολλές φορές θα βρεθούν ή έχουν ήδη βρεθεί αντιμέτωποι με φαινόμενα παρενόχλησης και εκφοβισμού. Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό μπορεί να χρησιμοποιηθεί με δύο τρόπους:

Από τον ή την εκπαιδευτικό της τάξης που θα ήθελε να ασκήσει τους μαθητές και τις μαθήτριες σε θετικές συμπεριφορές, να καλλιεργήσει τις αξίες του σεβασμού και της αποδοχής, δημιουργώντας έτσι φιλικό και συνεργατικό κλίμα στην τάξη του /της, προλαμβάνοντας φαινόμενα περιθωριοποίησης και εκφοβισμού. Σε αυτήν την περίπτωση το πρόγραμμα ΒΑΓΙΑ προσφέρει μια σειρά από δομημένες δραστηριότητες και παιχνίδια που ενισχύουν την ενσυναίσθηση, τη συνεργασία, τη σωστή επικοινωνία και την αποδοχή στην ομάδα.

Θα μπορούσε όμως να αξιοποιηθεί και από τη σχολική μονάδα ως εργαλείο όχι μόνο πρόληψης αλλά και αντιμετώπισης ή διαχείρισης εκφοβιστικών φαινομένων. Για να γίνει αυτό, είναι απαραίτητη η ενημέρωση των εκπαιδευτικών της σχολικής μονάδας για τη βασική δομή του προγράμματος ΒΑΓΙΑ, όπως παρουσιάζεται στη συνέχεια, καθώς και η συνεργασία των εκπαιδευτικών μεταξύ τους.

Σε αυτή την περίπτωση σε κάθε σχολική μονάδα δημιουργείται μια Ομάδα Διαχείρισης Περιστατικών Εκφοβισμού, όπως προβλέπεται άλλωστε και από σχετικές εγκυκλίους του Υπουργείου Παιδείας, την οποία απαρτίζουν ο διευθυντής ή η διευθύντρια της σχολικής μονάδας και ένας ή δύο εκπαιδευτικοί, ανάλογα με τη δυναμικότητα του σχολείου.

Κάθε σχολική μονάδα δεσμεύεται παράλληλα να πραγματοποιεί γενικότερες εκδηλώσεις κατά του εκφοβισμού με την ευκαιρία εορτών ή επετείων. Στόχος είναι να περάσει το μήνυμα ότι το σχολείο είναι ασφαλές, αντιτίθεται στον εκφοβισμό και δε δέχεται τέτοιου είδους συμπεριφορές από τους μαθητές ή τις μαθήτριάς του.

Στόχοι και δράσεις του προγράμματος ΒΑΓΙΑ:

- ◆ Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών για ζητήματα ενδοσχολικής βίας
- ◆ Συνεργασία μεταξύ εκπαιδευτικών τάξεων και εκπαιδευτικών ειδικοτήτων
- ◆ Ευαισθητοποίηση της σχολικής μονάδας για ζητήματα ενδοσχολικής βίας
- ◆ Πραγματοποίηση ενδοσχολικών δράσεων πρόληψης
- ◆ Δημιουργία φακέλου δραστηριοτήτων για τους μαθητές / μαθήτριες
- ◆ Ενεργοποίηση συλλόγου γονέων και άλλων φορέων της ευρύτερης κοινότητας

Άλλες δράσεις /συνεργασίες που μπορούν να ενταχθούν στο πρόγραμμα ΒΑΓΙΑ

- ◆ Συνεργασία με την προσχολική και τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση σε ζητήματα ομαλής μετάβασης
- ◆ Αξιοποίηση της τέχνης (εργαστήρια φωτογραφίας, κινηματογράφου, εικαστικών)
- ◆ Συνεργασία με άλλους φορείς, αξιοποίηση του επιστημονικού τους δυναμικού για την πραγματοποίηση επιμορφωτικών δράσεων

Στην αρχή του σχολικού έτους στη σχολική μονάδα ο Σύλλογος Εκπαιδευτικών, σε συνεργασία με φορείς όπως το Κέντρο Πρόληψης, το Χαμόγελο του Παιδιού κ.ά., οργανώνει ενημερωτικές συναντήσεις-ομιλίες για το φαινόμενο

του εκφοβισμού.³ Διαμορφώνεται έτσι η εσωτερική στρατηγική της σχολικής μονάδας απέναντι στα εκφοβιστικά περιστατικά.

Το πρόγραμμα ΒΑΓΙΑ μπορεί να βασίζεται στην ανάπτυξη **γενικευμένων και στοχευμένων δράσεων** πρόληψης και διαχείρισης εκφοβιστικών περιστατικών στο σχολικό περιβάλλον.

Οι γενικευμένες δράσεις αφορούν μια σειρά ασκήσεων ενεργητικής και βιωματικής μάθησης που εφαρμόζονται στην ευρύτερη σχολική μονάδα (δράσεις προετοιμασίας και ενεργοποίησης) και στις επιμέρους τάξεις (Α΄ ή Β΄ Κύκλος) από τους εκπαιδευτικούς. Οι στοχευμένες δράσεις αφορούν την εργασία της Ομάδας Διαχείρισης Περιστατικών για την αποτύπωση των περιστατικών καθώς και τις αποφάσεις που έχουν να κάνουν με τον τρόπο διαχείρισής τους.

Στοχευμένες δράσεις διαχείρισης

Στην αρχή του σχολικού έτους η Ομάδα Διαχείρισης Περιστατικών Εκφοβισμού κάθε σχολείου επιμορφώνεται⁴ σε θέματα διαχείρισης περιστατικών. Δηλαδή, στον τρόπο με τον οποίο καταγράφονται⁵ τα δυνάμει εκφοβιστικά περιστατικά που περιέρχονται στην αντίληψη των εκπαιδευτικών ή καταγγέλλονται από μαθητές και γονείς. Να σημειωθεί ότι η καταγραφή των περιστατικών, υπό τύπον εμπιστευτικού, εσωτερικού σημειώματος, είναι σημαντική, καθώς δείχνει

3. Στις συναντήσεις αυτές διασαφηνίζεται η έννοια του εκφοβισμού και συζητούνται θέματα που αφορούν τη διαχείριση και την πρόληψη του φαινομένου, όπως για παράδειγμα η εποπτεία στο διάλειμμα, σε άλλους χώρους εντός του σχολείου κτλ., ενώ λαμβάνονται υπόψη και τα χαρακτηριστικά της κάθε σχολικής μονάδας.

4. Αυτό μπορεί να γίνει σε συνεργασία με φορείς που έχουν εξειδικευμένο προσωπικό (ψυχολόγους, κοινωνικούς λειτουργούς, ειδικούς παιδαγωγούς κ.ά.). Ως βάση επιμόρφωσης στη διαχείριση των περιστατικών θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί το υλικό από τη βιβλιογραφία αλλά και από τον διαδικτυακό χώρο του Υπουργείου Παιδείας (<http://stop-bullying.sch.gr/>). Χρήσιμο είναι επίσης το εγχειρίδιο της Αθηνάς Καραβόλτσου (2013), *Συνοπτικό Εγχειρίδιο Αντιμετώπισης Σχολικού Εκφοβισμού* (<https://www.flipsnack.com/ACD7C8BA9F7/ft3fw93j.html>), όπου παρουσιάζονται αναλυτικά οι διάφορες μέθοδοι διαχείρισης των εκφοβιστικών περιστατικών αλλά και τεκμηριώνεται θεωρητικά η κάθε προσέγγιση.

5. Η καταγραφή των περιστατικών στο πρόγραμμα ΒΑΓΙΑ εντάσσεται στις στοχευμένες δράσεις του προγράμματος. Αναλυτικότερη περιγραφή αυτής της μεθόδου θα βρείτε στο βιβλίο της Χριστίνας Ρασιδάκη *Σχολικός εκφοβισμός – Bullying* (Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2015).

σε όλους τους εμπλεκόμενους τη σοβαρότητα με την οποία αντιμετωπίζει το σχολείο το θέμα, αλλά και αποτελεί ημερολόγιο πράξεων του σχολείου για το μέλλον. Επίσης, τους τρόπους με τους οποίους θα συζητήσουν με τα παιδιά που εκφοβίζουν ή εκφοβίζονται γι' αυτό που συμβαίνει. Είναι σημαντικό οι εκπαιδευτικοί του σχολείου να μιλούν με τα εμπλεκόμενα μέρη και να δίνεται μέσα από αυτές τις συναντήσεις η αίσθηση ότι το σχολείο επιλαμβάνεται του θέματος και παρακολουθεί στενά την εξέλιξή του. Προσδιορίζονται, τέλος, οι συνέπειες για τη μη συμμόρφωση με επιθυμητές συμπεριφορές.

Σε επίπεδο σχολικής μονάδας οργανώνονται συναντήσεις και ομιλίες για τους γονείς, ενώ καλό είναι να δοθεί και σχετικό έντυπο ενημερωτικό υλικό. Τέλος, όπου λειτουργούν σχολές γονέων ενθαρρύνεται αντίστοιχα και η συζήτηση του ζητήματος του εκφοβισμού.

Η εφαρμογή της παραπάνω προσέγγισης θα επιτρέψει στη σχολική μονάδα να διαμορφώσει μια εσωτερική στρατηγική πρόληψης, αντιμετώπισης και διαχείρισης φαινομένων εκφοβισμού λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες του κάθε σχολείου, καθώς και συγκεκριμένες ανάγκες που μπορεί να προκύψουν και αφορούν την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, αλλά και άλλων εμπλεκόμενων μερών (γονέων, μαθητών και μαθητριών).

Επίσης, θα περάσει το μήνυμα στην ευρύτερη κοινωνία ότι το σχολείο αναλαμβάνει ενεργό ρόλο και συγκεκριμένες πρωτοβουλίες απέναντι στον εκφοβισμό και δεσμεύεται στη δημιουργία συνθηκών ασφάλειας και συνεργασίας για όλα τα μέλη του. Τέλος, η πρόταση αυτή αξιοποιεί υπάρχουσες δομές και ανθρώπινους πόρους χωρίς να επιβαρύνει τον ήδη πενιχρό προϋπολογισμό για την παιδεία.

Στο πλαίσιο του σχεδιασμού και της υλοποίησης των στοχευμένων δράσεων οι εκπαιδευτικοί του σχολείου ενημερώνονται για τις φόρμες αποτύπωσης περιστατικών (βλ. Παράρτημα). Οι φόρμες αποτύπωσης αφορούν:

- Φόρμα 1 – Πρώτη καταγραφή περιστατικού
- Φόρμα 2 – Συνομιλία με το παιδί που εκφοβίζεται
- Φόρμα 3 – Συνομιλία με το παιδί ή τα παιδιά που εκφοβίζουν
- Φόρμα 4α – Επαναληπτική συζήτηση με το παιδί που εκφοβίζεται
- Φόρμα 4β – Επαναληπτική συζήτηση με το παιδί ή τα παιδιά που εκφοβίζουν

Στη **Φόρμα 1** ένα μέλος της ομάδας διαχείρισης περιστατικών καταγράφει το περιστατικό όπως το μεταφέρει ο πρώτος ενήλικας (μπορεί να είναι εκπαιδευ-

τικός, γονέας ή άλλος ενήλικας). Καταγράφονται συνοπτικά τα γεγονότα που προκάλεσαν την ανησυχία του ενήλικα, χωρίς κάποια αξιολογική κρίση. Από την καταγραφή των γεγονότων η ομάδα διαχείρισης θα πρέπει να αποφανθεί εάν πρόκειται για εκφοβισμό, δηλαδή συστηματική παρενοχλητική συμπεριφορά όπου υπάρχει εμφανής σχέση δύναμης-αδυναμίας ανάμεσα στα εμπλεκόμενα μέρη, με αρνητικές συνέπειες για την ψυχική και σωματική υγεία του παιδιού που εκφοβίζεται, ή πρόκειται για μεμονωμένο περιστατικό σύγκρουσης. Στη δεύτερη περίπτωση η ομάδα μπορεί να συζητήσει με τον/την εκπαιδευτικό της τάξης του παιδιού που εκφοβίζεται με στόχο την παρατήρηση και την ανάληψη πρωτοβουλιών για τη μη επανάληψη του περιστατικού. Σε περίπτωση που η ομάδα διαχείρισης αποφασίσει ότι πρόκειται για εκφοβισμό ορίζονται οι υπεύθυνοι από την ομάδα εκπαιδευτικοί που θα διαχειριστούν το περιστατικό.

Σε περίπτωση που υφίσταται εκφοβισμός προχωρούμε στη συμπλήρωση των υπόλοιπων φορμών.

Στη **Φόρμα 2** αποτυπώνεται η συζήτηση με το παιδί που εκφοβίζεται. Το παιδί συζητά για λίγα λεπτά με έναν από τους εκπαιδευτικούς της ομάδας διαχείρισης περιστατικών. Στόχος είναι να κατανοήσουμε την εμπειρία του παιδιού που εκφοβίζεται και επίσης να περάσουμε το μήνυμα ότι ως σχολείο θα ενεργήσουμε με τέτοιο τρόπο ώστε να νιώσει όσο το δυνατόν πιο ασφαλές στο μέλλον. Είναι σημαντικό στο τέλος της συζήτησης να οριστεί η ημερομηνία επαναληπτικής συζήτησης (δέκα έως δεκαπέντε ημέρες αργότερα), ώστε να διαπιστώσουμε αν οι ενέργειες του σχολείου είχαν θετικό αντίκτυπο.

Μετά τη συζήτηση με το παιδί που εκφοβίζεται ο εκπαιδευτικός της ομάδας διαχείρισης ενημερώνει τον εκπαιδευτικό της τάξης του παιδιού που εκφοβίζεται για τη συζήτηση. Ο εκπαιδευτικός της τάξης προσπαθεί να παρακολουθήσει στενότερα αυτά που συμβαίνουν στην τάξη, στο διάλειμμα ή στο σχολάσμα και αφορούν το παιδί που εκφοβίζεται. Επίσης προσπαθεί να δημιουργήσει μια μικρή ομάδα από μαθητές και μαθήτριες της τάξης που θα μπορούσαν να υποστηρίξουν το παιδί που εκφοβίζεται.

Στη **Φόρμα 3** αποτυπώνεται η συζήτηση με τα παιδιά που εκφοβίζουν, στην αρχή ατομικά και στη συνέχεια ως ομάδα (αν οι εμπλεκόμενοι είναι περισσότεροι του ενός). Σε αυτή τη συζήτηση συμμετέχουν δύο εκπαιδευτικοί της ομάδας διαχείρισης. Το σχολείο θα πρέπει να έχει από την αρχή αποφασίσει την προσέγγισή του ως προς τη διαχείριση των περιστατικών. Μπορεί δηλαδή να επιλεγεί μια «μη τιμωρητική μέθοδος» (βλ. Καραβόλτσου 2013: 27), όπου η συ-

ζήτηση γίνεται χωρίς να κατηγορούνται τα παιδιά που εκφοβίζουν ή να απειλούνται με κάποιο είδος τιμωρίας ή κάποια «τιμωρητική μέθοδο». Μπορεί όμως το σχολείο να έχει αποφασίσει ότι θα σταθεί αυστηρά και τιμωρητικά απέναντι σε τέτοιου είδους περιστατικά. Σε κάθε περίπτωση είναι σημαντικό να εφαρμόζεται η ίδια προσέγγιση σε όλα τα περιστατικά που διαχειρίζεται η ομάδα και όχι η προσέγγιση (αυστηρή ή μη τιμωρητική) να αλλάζει κατά το δοκούν. Ανεξάρτητα από την επιλογή μεθόδου, στη βιβλιογραφία συστήνεται να εφαρμόζεται οπωσδήποτε η «μη τιμωρητική μέθοδος» όταν τα στοιχεία για το περιστατικό εκφοβισμού είναι πολύ λίγα και άρα η συζήτηση με ένα παιδί που δυνάμει εκφοβίζει έχει περισσότερο διερευνητικό χαρακτήρα.

Στις **Φόρμες 4α και 4β** σημειώνονται τα αποτελέσματα της παρέμβασης στο σχολείο όσον αφορά τη δημιουργία ασφαλούς κλίματος για το παιδί που εκφοβίζεται και την παρακολούθηση της συμπεριφοράς των παιδιών που εκφοβίζουν.

Όλες οι φόρμες φυλάσσονται στο αρχείο του σχολείου σε ειδικό φάκελο και θεωρούνται εμπιστευτικά στοιχεία. Μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη διαμόρφωση κατάλληλων παρεμβάσεων αλλά και για την ενημέρωση των γονέων των εμπλεκόμενων μερών.

Γενικευμένες δράσεις

Η μέχρι τώρα εμπειρία έχει καταδείξει ότι οι επιτυχημένες δραστηριότητες που καταφέρνουν να αναμορφώσουν τη σχολική κοινότητα βασίζονται στο τρίπτυχο **Οργάνωση – Συστηματικότητα – Συνεργασία** και εφαρμόζονται σε βάθος χρόνου.

Οι προτεινόμενες δραστηριότητες του προγράμματος ΒΑΓΙΑ εκτείνονται σε δύο κύκλους: ο Α΄ Κύκλος αφορά τις μικρές τάξεις (Α΄-Β΄-Γ΄) και ο Β΄ Κύκλος αφορά τις μεγάλες τάξεις (Δ΄-Ε΄-ΣΤ΄). Οι δραστηριότητες στην τάξη αφορούν περίπου δύο έως τρεις διδακτικές ώρες βιωματικής μάθησης τον μήνα, για επτά μήνες. Επίσης την πραγματοποίηση ομαδικής εργασίας (project) διάρκειας δέκα ωρών περίπου, στο τέλος της σχολικής χρονιάς.

Το υλικό του προγράμματος ξεκινά με τρεις δράσεις ευαισθητοποίησης και ενεργοποίησης που πραγματοποιούνται στην ευρύτερη σχολική μονάδα. Οι δράσεις αυτές πρέπει να προηγηθούν και ουσιαστικά αποτελούν τη δέσμευση ολόκληρης της σχολικής κοινότητας να δημιουργηθεί ένα ασφαλές σχολείο για όλους τους μαθητές και τις μαθήτριες.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΒΑΓΙΑ: Α΄ ΚΥΚΛΟΣ

(Α΄, Β΄ και Γ΄ τάξη)

Έναρξη του προγράμματος – Εισαγωγική δράση

Είναι καλό να εφαρμοστεί μια διαδικασία ενεργοποίησης και ευαισθητοποίησης των παιδιών πριν από το πρώτο μάθημα του προγράμματος.

Τι είναι η ΒΑΓΙΑ; Α΄ ΚΥΚΛΟΣ (Α΄, Β΄ και Γ΄ τάξη)

Αφορμή για τα παιδιά του Α΄ Κύκλου θα είναι μια επιστολή της ΒΑΓΙΑΣ που θα φτάσει στο τμήμα.

Οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να φέρουν στην τάξη έναν κλειστό φάκελο (για πιο δραματικό αποτέλεσμα θα μπορούσε τον φάκελο να τον φέρει στην τάξη κάποια στιγμή ο διευθυντής του σχολείου). Στον φάκελο υπάρχει ως παραλήπτης το τμήμα (π.χ. Β΄ τάξη Δημοτικού Σχολείου ...) και αποστολέας ένα όνομα, ΒΑΓΙΑ. Αφού δημιουργηθούν συνθήκες ενδιαφέροντος για το γράμμα, ο εκπαιδευτικός ανοίγει και διαβάζει την επιστολή στα παιδιά μέχρι τη φράση «Αν ναι, τότε θα σας πω αμέσως το πρώτο παιχνίδι που σκέφτηκα». *Ο εκπαιδευτικός σταματά να διαβάζει το γράμμα. Γίνεται συζήτηση στην τάξη και ενθαρρύνονται τα παιδιά να συμμετάσχουν στο πρόγραμμα. Μόλις τα παιδιά συμφωνήσουν, τότε συνεχίζεται η ανάγνωση από τη φράση «Χαίρομαι πολύ ...» μέχρι το τέλος του γράμματος.*

Η κάθε τάξη θα σκεφτεί τη «Βάγια» και θα δημιουργήσει τη μαस्कότης, τη δική της ΒΑΓΙΑ. Μπορεί να είναι ένα λουλούδι, ένα πουλί, ένα ποντίκι, ένα αγγελάκι, όμως η ΒΑΓΙΑ θα πάρει ψυχή και θα γίνει ο σύντροφός μας για μια ολόκληρη χρονιά. Με διαδικασίες εμπύχωσης (εσωτερικής αναζήτησης) οι εκ-

παιδευτικοί βοηθούν τα παιδιά να αποφασίσουν τη μορφή, το χρώμα κτλ. του συμβόλου τους. Οι εκπαιδευτικοί επιλέγουν, ανάλογα με το τμήμα τους, αν θα εργαστούν σε μικρότερες ομάδες ή στο πλαίσιο της ολομέλειας.

Στη συνέχεια οι εκπαιδευτικοί συζητούν στην τάξη το σχέδιο της ΒΑΓΙΑΣ (να φτιάξει ένα σχολείο όπου όλα τα παιδιά παίζουν, μαθαίνουν, μεγαλώνουν χωρίς φόβο και ανασφάλεια).

Γίνεται συζήτηση (είναι καλό τα παιδιά να κάθονται σε κύκλο γι' αυτή τη συζήτηση) για το πώς μπορεί να πετύχει το σχέδιο της ΒΑΓΙΑΣ. Κάπως έτσι μπαίνουν στην κουβέντα οι γενικοί στόχοι του προγράμματος. Να μας βοηθήσει να:

- ◆ Καταλάβουμε τα συναισθήματά μας και τα συναισθήματα των άλλων.
- ◆ Βρούμε τρόπους να μεταδώσουμε αυτό που νιώθουμε.
- ◆ Καλλιεργήσουμε την ενσυναίσθηση και τον σεβασμό για τους ανθρώπους και τη φύση.
- ◆ Νιώσουμε όμορφα με την παρέα των συμμαθητών και των συμμαθητριών μας.
- ◆ Νιώσουμε ασφάλεια στο σχολείο μας.

Τα παιδιά, αφού δώσουν μορφή στη ΒΑΓΙΑ (καλό είναι να είναι όσο το δυνατόν πιο συλλογικό έργο), τη ζωγραφίζουν και την τοποθετούν σε εμφανές σημείο στην τάξη. Μπορεί να την κολλήσουν σε ένα μεγαλύτερο χαρτόνι ή σε χαρτί του μέτρου. Δίπλα στη ΒΑΓΙΑ θα γράφουν κάθε φορά (μετά από κάθε μάθημα) το μήνυμά του μαθήματος.

Επίσης μια μικρότερη ζωγραφιά της ΒΑΓΙΑΣ μπορεί να κοσμήσει το τετράδιο του προγράμματος.

Συναισθήματα

Στόχοι:

Οι μαθητές και οι μαθήτριες να:

- ◆ Κατανοήσουν την έννοια των συναισθημάτων.
- ◆ Αντιληφθούν ότι υπάρχουν πολλά και διαφορετικά συναισθήματα.
- ◆ Αναγνωρίσουν ότι τα συναισθήματα επηρεάζουν τη συμπεριφορά μας.
- ◆ Μάθουν τρόπους έκφρασης και διαχείρισης των συναισθημάτων.

Υλικά:

- ⇒ Χαρτί του μέτρου ή χαρτόνια
- ⇒ Μαρκαδόροι
- ⇒ Καρτέλες συναισθημάτων (βλ. «Υλικό του μαθήματος») σε φάκελο με οδηγίες
- ⇒ Το παραμύθι (δώρο της ΒΑΓΙΑΣ) σε φάκελο

Περίληψη του μαθήματος

1ο μέρος	2ο μέρος
Εισαγωγή Άσκηση προετοιμασίας / ενεργοποίησης: Τι νιώθω σήμερα Το χαρτόνι με τα συναισθήματα Οι καρτέλες με τα συναισθήματα	Η σημασία των συναισθημάτων Ντετέκτιβ συναισθημάτων Παραμύθι

Μήνυμα: Όλοι έχουμε συναισθήματα. Όταν ένα συναίσθημα με κάνει να συμπεριφέρομαι άσχημα, τότε προσπαθώ να το ελέγξω.

Εισαγωγή

Ξεκινάμε το μάθημα έχοντας όλα τα παιδιά σε κύκλο. Τους δείχνουμε τον φάκελο της ΒΑΓΙΑΣ (περιέχει το παραμύθι) και λέμε ότι είχαμε τα πρώτα παιχνίδια που μας υποσχέθηκε η ΒΑΓΙΑ. Εξηγούμε ότι το θέμα μας είναι τα ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΑ και ότι στις επόμενες δύο ώρες θα προσπαθήσουμε να τα εξερευνήσουμε και να τα καταλάβουμε παίζοντας και συζητώντας σύμφωνα με τις οδηγίες που έστειλε η ΒΑΓΙΑ.

Άσκηση προετοιμασίας/ενεργοποίησης:

Τι νιώθω σήμερα;

Ζωγραφίζουμε στο πάτωμα ή δημιουργούμε με μια κορδέλα μια γραμμή. Εξηγούμε στα παιδιά ότι με αυτή την άσκηση θα προσπαθήσουμε να καταλάβουμε πώς αισθανόμαστε για διάφορα πράγματα. Θα εξηγήσουμε ότι πρώτα θα κάνουμε ένα δοκιμαστικό. Θα φανταστούμε ότι η μία άκρη της γραμμής συμβολίζει πως αυτή τη στιγμή νιώθω πάρα μα πάρα πολύ κουρασμένος/-η (έτοιμος/-η να κοιμηθώ), ενώ η άλλη άκρη της γραμμής συμβολίζει ακριβώς το αντίθετο, ότι δηλαδή νιώθω ιδιαίτερα ενεργοποιημένος/-η, έτοιμος/-η για κάθε είδους παιχνίδι. Ζητάμε από τα παιδιά να σκεφτούν λίγο πώς νιώθουν αυτή τη στιγμή και στη συνέχεια να σηκωθούν και να πάρουν θέση στη γραμμή, ανάλογα με αυτό που αισθάνονται. Όταν τα παιδιά πάρουν θέση στη γραμμή, ζητάμε από κάποια από αυτά να μας εξηγήσουν γιατί επέλεξαν αυτή τη θέση: «Είμαι πολύ κουρασμένος/-η, γιατί δεν κοιμήθηκα καλά» (για παράδειγμα).

Τώρα θα συνεχίσουμε με την πραγματική δραστηριότητα. Θα φανταστούμε ότι η γραμμή είναι αυτό που ένιωθε ο καθένας το πρωί που ετοιμαζόταν για το σχολείο. Έτσι, η μία άκρη της γραμμής συμβολίζει ότι ένιωθα πάρα μα πάρα πολύ χαρούμενος/-η που θα πήγαινα στο σχολείο, ενώ η άλλη άκρη το ακριβώς αντίθετο. Δηλαδή, ένιωθα πάρα μα πάρα πολύ λυπημένος/-η που θα πήγαινα στο σχολείο. Τα παιδιά παίρνουν θέσεις αφού σκεφτούν λίγο. Δεν κάνουμε κριτική για τη θέση κανενός. Μόνο επισημαίνουμε ότι, παρόλο που όλοι ήρθαμε στο σχολείο, νιώθουμε διαφορετικά, και αυτό είναι φυσιολογικό. Οι άνθρωποι δε νιώθουμε το ίδιο για τα ίδια πράγματα και επίσης δε νιώθουμε το ίδιο κάθε φορά.

Το χαρτόνι με τα συναισθήματα

Στην ολομέλεια συζητάμε τον ορισμό της λέξης «συναίσθημα». Τα συναισθήματα είναι αυτό που νιώθουμε σε διάφορες καταστάσεις. Γιατί χρειαζόμαστε τα συναισθήματα; Τι μπορεί να μου προσφέρει ο φόβος, για παράδειγμα; Πώς μπορούν τα συναισθήματα να εκφραστούν με αλλαγές στο σώμα μας; Για παράδειγμα, όταν έχουμε αγωνία, μερικές φορές νιώθουμε ένα σφίξιμο στο στομάχι. Η συζήτηση επικεντρώνεται στο πόσο σημαντικό είναι για τους ανθρώπους να έχουν συναισθήματα και πόσα διαφορετικά πράγματα μπορεί να σημαίνει ένα συναίσθημα.

Ζητάμε από τα παιδιά να αναφέρουν μερικά συναισθήματα. Γράφουν μία μία τις λέξεις με διαφορετικούς μαρκαδόρους σε ένα χαρτόνι (ή χαρτί του μέτρου) που το έχουμε τοποθετήσει στο κέντρο του κύκλου. Συζητάμε με τα παιδιά ποια συναισθήματα είναι ευχάριστα και ποια δυσάρεστα, χωρίς να εμβαθύνουμε στο γιατί.

Οι καρτέλες με τα συναισθήματα

Χωρίζουμε τα παιδιά σε εννιά ομάδες (ζευγάρια ή τριάδες). Δίνουμε σε κάθε ομάδα έναν φάκελο που περιέχει μια πλαστικοποιημένη φωτογραφία (βλ. «Υλικό του μαθήματος») κάποιου παιδιού που εκφράζει ένα συναίσθημα (χαρά, θλίψη, φόβο, ντροπή [συστολή], ντροπή [όνειδος], θυμό, αηδία, έκπληξη, ενθουσιασμό) και τις οδηγίες για την άσκηση. Λέμε στα παιδιά ότι δεν πρέπει να δείξουν την κάρτα τους στις άλλες ομάδες, γιατί μετά θα παίξουμε ένα παιχνίδι. Θα πρέπει να συζητήσουν όσο το δυνατόν πιο αθόρυβα για τον ίδιο λόγο. Τα παιδιά μοιράζονται σε διάφορα σημεία της τάξης.

ΟΔΗΓΙΕΣ

Έχετε στα χέρια σας μια εικόνα. Ποιο νομίζετε ότι είναι το συναίσθημα που νιώθει το παιδί της φωτογραφίας; Σκεφτείτε και συζητήστε στην ομάδα σας τι μπορεί να έκανε αυτό το παιδί να νιώσει έτσι. Πολλές φορές τα συναισθήματά μας προέρχονται από τις σκέψεις μας. Μήπως αυτό το παιδί σκέφτηκε κάτι; Πώς αλλιώς νιώθει στο σώμα του αυτό το συναίσθημα; Έχετε νιώσει εσείς ποτέ έτσι; Τι είχε συμβεί; Μπορείτε να μιμηθείτε αυτό το συναίσθημα; Κάντε μερικές δοκιμές.

Αφήνουμε τα παιδιά να συζητήσουν για δέκα λεπτά στις ομάδες τους. Ο εκπαιδευτικός συντονίζει τη συζήτηση της κάθε ομάδας κάνοντας τον γύρο της τάξης.

Όταν ολοκληρωθεί η άσκηση, τα παιδιά γυρνούν στον κύκλο έχοντας δώσει τις φωτογραφίες τους στον/στην εκπαιδευτικό.

Η σημασία των συναισθημάτων

Συζητάμε με τα παιδιά γιατί είναι σημαντικό να ξέρουμε πώς νιώθει ο άλλος. Πότε είναι η κατάλληλη στιγμή να ζητήσουμε κάτι από τους γονείς μας ή από τους φίλους μας (για παράδειγμα); Πώς μπορούμε να καταλάβουμε πώς νιώθει κάποιος; Τι σημαίνει «έρχομαι στη θέση κάποιου»;

Αφήνουμε τα παιδιά να εκφράσουν τις απόψεις τους και ενθαρρύνουμε τη συζήτηση. Πρέπει να περάσουμε το μήνυμα ότι το να καταλαβαίνουμε τα συναισθήματα των άλλων είναι πολύ χρήσιμο, γιατί έτσι θα μπορούσαμε να συμπεριφερθούμε ανάλογα. Επίσης, ότι ένας τρόπος να καταλάβουμε τι νιώθει κάποιος είναι να προσπαθήσουμε να έρθουμε στη θέση του.

Ακουμπάμε στο πάτωμα στη μέση του κύκλου τις εικόνες των συναισθημάτων ανάποδα δίπλα στο χαρτόνι με τα συναισθήματα. Ζητάμε από ένα παιδί κάθε ομάδας να μας παρουσιάσει με παντομίμα το συναίσθημα για το οποίο συζητήσαν στην ομάδα του. Τα παιδιά μαντεύουν το συναίσθημα. Αν υπάρχει ήδη γραμμένο στο χαρτόνι, το βάζουν σε κύκλο. Αλλιώς το γράφουν.

Όταν φέρουν σε πέρας τη διαδικασία όλες οι ομάδες, ο/η εκπαιδευτικός αναποδογυρίζει μία μία τις εικόνες και οι ομάδες παρουσιάζουν με λίγα λόγια στην ολομέλεια αυτά που είχαν συζητήσει.

Ντετέκτιβ συναισθημάτων

Λέμε στα παιδιά ότι τώρα θα παίξουμε τους ντετέκτιβ των συναισθημάτων. Θα πρέπει να μπουκ στην ομάδα όπως ήταν πριν. Σε κάθε ομάδα δίνουμε μια εικόνα συναισθήματος (όχι απαραίτητα την ίδια) και λέμε στα παιδιά ότι θα ακούσουν μια σειρά από ιστορίες. Αν νομίζουν ότι το συναίσθημα του πρωταγωνιστή της ιστορίας ταιριάζει με την εικόνα τους, θα πρέπει να τη σηκώσουν ψηλά. Ενημερώνουμε τα παιδιά ότι μερικές φορές ταιριάζουν περισσότερα από ένα συναισθήματα και ότι μπορούμε να τα συζητήσουμε κάθε φορά.

ΙΣΤΟΡΙΕΣ

- Η Μαρία επιστρέφει από το σχολείο στο σπίτι. Όταν μπαίνει στο δωμάτιό της, ανακαλύπτει ότι η αγαπημένη της κούκλα δεν είναι πουθενά. Είναι σίγουρη ότι της την έχει πάρει πάλι η μικρότερη αδελφή της. Η Μαρία νιώθει
- Ο Γιάννης φτάνει στο σχολείο. Τον τελευταίο καιρό μια παρέα παιδιών από μεγαλύτερη τάξη τον περιμένει κάθε μέρα στην πόρτα της τάξης του. Τον κοροϊδεύουν αποκαλώντας τον «χοντροπατάτα» και του κρύβουν την τσάντα. Ο Γιάννης νιώθει
- Η Στέλα τρέχει στην αυλή του σχολείου και παίζει κυνηγητό με τα άλλα παιδιά της τάξης της. Ξαφνικά παραπατά και πέφτει. Την ίδια στιγμή ακούει ένα δυνατό κρακ και καταλαβαίνει ότι το παντελόνι της έχει σκιστεί. Όλοι την κοιτούν και μερικά παιδιά σκάνε στα γέλια. Η Στέλα νιώθει
- Ο Πέτρος θέλει να πληρώσει το εισιτήριο της εκδρομής. Η μαμά του του έδωσε το πρωί πέντε ευρώ γι' αυτό τον λόγο. Ο Πέτρος δεν μπορεί να βρει τα χρήματα σε καμία από τις τσέπες του. Όσο και να ψάχνει, τα χρήματα δεν είναι πουθενά. Μπορεί να τα έχασε, αλλά τώρα τι θα πει στη μαμά του; Ο Πέτρος νιώθει
- Η Πόπη είναι μόνη στο δωμάτιό της. Βαριέται λίγο και δεν ξέρει τι να κάνει. Αρχίζει να θυμάται τις καλοκαιρινές διακοπές, τους φίλους που έκανε στην παραλία και τα παιχνίδια που έπαιζαν κάθε μέρα. Η Πόπη νιώθει

Μετά το τέλος της δραστηριότητας ο εκπαιδευτικός θα συζητήσει για λίγο τι μάθαμε από αυτή τη δραστηριότητα. Μπορεί το ίδιο γεγονός να μας δημιουργήσει διαφορετικά συναισθήματα. Όλα τα συναισθήματα δεν έχουν την ίδια ένταση. Πολλές φορές χρειάζεται να ζητάμε βοήθεια για να διαχειριστούμε τα συναισθήματά μας.

Έλεγχος του θυμού

Ποιες συμπεριφορές νομίζετε ότι μπορούν να μας βάλουν σε μπελάδες στο σχολείο; Ποια συναισθήματα μπορούν να προκαλέσουν αυτές τις συμπεριφορές; Γίνεται συζήτηση στην ολομέλεια. Ο εκπαιδευτικός καταγράφει τις συμπεριφορές στο χαρτόνι και ενώνει συμπεριφορές με συναισθήματα.

Πώς μπορούμε να ελέγξουμε τα συναισθήματά μας ώστε να μη μας οδη-

γούν σε προβληματικές συμπεριφορές; Για παράδειγμα, τι μπορώ να κάνω με τον θυμό; Ενθαρρύνουμε τα παιδιά να προτείνουν τρόπους αντιμετώπισης (για παράδειγμα, «μετρώ μέχρι το 10 από μέσα μου» κτλ.)

Το παραμύθι δώρο της ΒΑΓΙΑΣ

Η εκπαιδευτικός ανοίγει τον φάκελο με την επιστολή της ΒΑΓΙΑΣ και τη διαβάζει δυνατά στα παιδιά. Μετά διαβάζει το παραμύθι *Ο εγωιστής γίγαντας* (Oscar Wilde) από τη βιβλιοθήκη του σχολείου ή την ιστορία *Θα σ'αγαπώ ό,τι κι αν γίνει* από το *Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων Α΄ & Β΄ Δημοτικού*. Το μάθημα ολοκληρώνεται χωρίς κάποια άλλη συζήτηση.

Η εκπαιδευτικός (σύμφωνα με την κρίση της) μπορεί να χρησιμοποιήσει το παραμύθι ως αφορμή για ακόμη μία δραστηριότητα στο τετράδιο, σε άλλο χρόνο ή στο σπίτι.

Υλικό του μαθήματος

1η επιστολή της ΒΑΓΙΑΣ

Αγαπημένα μου παιδιά,

Χαίρομαι πάρα πολύ που παίζατε όλημερα και μάθατε για τα συναισθήματα. Να θυμάστε ότι

Όλοι έχουμε συναισθήματα. Όταν ένα συναίσθημα με κάνει να συμπεριφέρομαι άσχημα, τότε προσπαθώ να το ελέγξω.

Αυτό είναι το πρώτο μου μήνυμα για τον τοίχο σας!

Ήσασταν καταπληκτικά παιδιά. Θα ήθελα να σας χαρίσω λοιπόν ένα παραμύθι που μιλάει για το καλύτερο συναίσθημα.

Θα ήθελα να χαλαρώσετε, να καθίσετε κάπου όπου νιώθετε άνετα, να κλείσετε τα μάτια και να απολαύσετε την ιστορία που θα σας διαβάσει η δασκάλα σας.

Αν θέλετε, μπορείτε κάποια στιγμή να μου ζωγραφίσετε στο τετράδιό σας μια εικονή που σας έκανε μεγαλύτερη εντύπωση από το παραμύθι.

Οι καρτέλες των συναισθημάτων

ΘΥΜΟΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΒΑΓΙΑ: Β΄ ΚΥΚΛΟΣ

(Δ΄, Ε΄ και ΣΤ΄ τάξη)

Έναρξη του προγράμματος – Προκαταρκτική δράση

Είναι καλό να υπάρξει μια διαδικασία ενεργοποίησης και ευαισθητοποίησης των παιδιών πριν από το πρώτο μάθημα του προγράμματος.

Τι είναι το πρόγραμμα ΒΑΓΙΑ; Β΄ ΚΥΚΛΟΣ (Δ΄, Ε΄ και ΣΤ΄ τάξη)

Οι εκπαιδευτικοί θα μιλήσουν στα παιδιά για το πρόγραμμα «πρόληψης της ενδοσχολικής βίας» στο οποίο θα συμμετέχει η τάξη τους. Το πρόγραμμα λέγεται ΒΑΓΙΑ. Θα εξηγήσουν το όνομα του προγράμματος, που προέρχεται από τα πρώτα γράμματα του ονόματος **Β**αγγέλης **Γ**ιακουμάκης και ίσως χρησιμοποιήσουν αναφορές και φωτογραφίες από τα πραγματικά περιστατικά.

Οι εκπαιδευτικοί με αφορμή την περίπτωση του Βαγγέλη θα μιλήσουν για το πρόγραμμα και τους στόχους του:

- ♦ Κατανοούμε τα συναισθήματά μας και τα συναισθήματα των άλλων.
- ♦ Βρίσκουμε τρόπους να γνωστοποιήσουμε αυτό που νιώθουμε.
- ♦ Καλλιεργούμε την ενσυναίσθηση και τον σεβασμό για τους ανθρώπους και τη φύση.
- ♦ Νιώθουμε όμορφα με την παρέα των συμμαθητών και των συμμαθητριών μας.
- ♦ Νιώθουμε ασφάλεια στο σχολείο μας.

Οι εκπαιδευτικοί θα εξηγήσουν στα παιδιά ότι το πρόγραμμα θα βασίζεται σε παιχνίδια και δράσεις όπου δε θα υπάρχει σωστό και λάθος και όπου όλοι θα

πρέπει να συνεργαστούμε για να τα υλοποιήσουμε. Στόχος είναι να στοχαστεί ο καθένας/η καθεμιά σχετικά με τα θέματα που θα συζητούνται. Το πρόγραμμα θα βοηθήσει να θεσπίσουμε τους κανόνες σωστής συμπεριφοράς και επικοινωνίας μεταξύ μας. Καλό είναι τα παιδιά να κάθονται σε κύκλο την ώρα της συζήτησης.

Λέμε στα παιδιά ότι θα υλοποιήσουμε την πρώτη δράση για να μπορούμε «στο πνεύμα» του προγράμματος δίνοντας μορφή στο όνομά του.

Το ΚΟΛΑΖ ΤΟΥ ΒΑΓΙΑ

Χωρίζουμε την τάξη σε πέντε ομάδες. Κάθε ομάδα τυχαία αναλαμβάνει να συζητήσει ένα από τα παρακάτω θέματα:

- ◆ Ποια συναισθήματα με κάνουν ευτυχισμένο/-η;
- ◆ Πώς μπορώ να επικοινωνήσω σωστά με τους άλλους;
- ◆ Πώς δείχνω σεβασμό στους άλλους και στον εαυτό μου;
- ◆ Τι μπορεί να κάνει η ομάδα (παρέα) για να νιώθω καλά;
- ◆ Πότε νιώθω ασφαλής στο σχολείο;

Ζητάμε από τα παιδιά να δημιουργήσουν έναν νοητικό χάρτη με λέξεις και σύμβολα ως αποτέλεσμα της συζήτησής τους.

Δίνουμε σε κάθε ομάδα ένα γράμμα. Φτιάχνουμε τη λέξη ΒΑΓΙΑ μεγάλη (για κάθε γράμμα χρησιμοποιούμε ένα χαρτί Α4).

ΒΑΓΙΑ

Ζητάμε από τα παιδιά να ζωγραφίσουν, να διακοσμήσουν, να γράψουν λέξεις στο εσωτερικό του γράμματός τους με βάση αυτά που συζήτησαν στην ομάδα τους. Κόβουμε κάθε γράμμα στο περίγραμμά του και το κολλάμε σε ένα χαρτόνι. Λέμε στα παιδιά ότι, όπως φτιάξαμε το γράμμα με συζήτηση και ομαδικότητα, έτσι θα λειτουργήσουμε και στις δραστηριότητες του προγράμματος. Επίσης λέμε ότι στο χαρτόνι του προγράμματος θα κολλάμε κάθε φορά τους κανόνες ή τα μηνύματα με τα οποία έχουμε δουλέψει.

Ομαδικότητα – Συνεργασία στην τάξη

Στόχοι:

Οι μαθητές και οι μαθήτριες να:

- ◆ Κατανοήσουν την έννοια της ομάδας.
- ◆ Αναγνωρίσουν τα θετικά αποτελέσματα της συνεργασίας.
- ◆ Κατανοήσουν τις ομοιότητες και τις διαφορές ανάμεσα στους ανθρώπους.
- ◆ Αντιληφθούν τη σημασία της φιλίας.
- ◆ Σκεφτούν πώς μπορούν να δημιουργούν και να διατηρούν φιλίες.

Υλικά:

- ⇒ Χαρτί του μέτρου ή χαρτόνια
- ⇒ Μαρκαδόροι
- ⇒ Κορδέλες
- ⇒ Φωτοτυπίες (βλ. «Υλικό του μαθήματος»)

Περίληψη του μαθήματος

1ο μέρος	2ο μέρος
Εισαγωγή – ιστορία Παγιδευμένοι στην έρημο Δεμένα χέρια	Ίδιοι και διαφορετικοί Το λουλούδι των φίλων Είμαστε καλοί συμμαθητές και συμμαθήτριες Συνταγή: Η σαλάτα της φιλίας

Μήνυμα: Μπορούμε να γίνουμε καλοί συμμαθητές και συμμαθήτριες ο ένας για τον άλλο.

Εισαγωγή

Τα παιδιά κάθονται σε κύκλο. Η εκπαιδευτικός τούς λέει ότι θα τους πει μια ιστορία. Σηκώνει το χέρι της και με τα δάκτυλα βοηθάει στην αφήγηση της ιστορίας.⁸

Κάποτε τα δάκτυλα άρχισαν να τσακώνονται μεταξύ τους για το ποιο είναι το καλύτερο. Πρώτος μίλησε ο Δείκτης: «Νομίζω ότι είμαι το καλύτερο και το πιο σημαντικό δάκτυλο, γιατί όταν κάποιος θέλει να μάθει προς τα πού να πάει, εγώ μπορώ να του δείξω τον δρόμο. Χωρίς εμένα όλοι θα ήταν χαμένοι!» «Για μισό λεπτό!» είπε ο Μέσος. «Εγώ είμαι το πιο μακρύ δάκτυλο από όλα. Και, αφού είμαι το μεγαλύτερο, είμαι και το καλύτερο». «Ορίστε,» είπε ο Παράμεσος. «Αυτό που ξέρω εγώ είναι ότι εγώ είμαι το πιο σημαντικό δάκτυλο, γιατί εμένα στολίζουν με δακτυλίδια. Άρα είμαι το καλύτερο και ομορφότερο». «Για σταθείτε...» είπε το Δακτυλάκι. «Μπορεί να είμαι το πιο μικρό αλλά σίγουρα είμαι και το πιο χαριτωμένο». Τίποτε δεν ακουγόταν και τα δάκτυλα συνέχιζαν να φωνάζουν όλα μαζί τα επιχειρήματά τους. Μόνο ο Αντίχειρας δε μιλούσε και καθόταν σοβαρός. Σιγά σιγά τα δάκτυλα σταμάτησαν να μιλάνε. Τέλος, ο Αντίχειρας έβηξε λίγο για να καθαρίσει τη φωνή του και πήρε τον λόγο. «Είμαι ο Αντίχειρας και μπορεί να είμαι μόνος μου στο πλάι της παλάμης, αλλά χωρίς εμένα δε θα μπορούσατε να κάνετε τίποτε. Πώς θα κρατούσατε το μολύβι ή το κουτάλι ή την οδοντόβουρτσα; Πώς θα ξεφλουδίζατε μια μπανάνα ή θα φοράγατε τα γάντια; Θα σας ήταν πολύ δύσκολο, όπως άλλωστε θα ήταν και για μένα, εάν δεν είχα όλους εσάς να με βοηθάτε. Χρειαζόμαστε ο ένας τον άλλον. Κανένα δάκτυλο δεν είναι καλύτερο από τα υπόλοιπα. Είμαστε όλα εξίσου σημαντικά. Ας δώσουμε τα χέρια λοιπόν κι ας θυμόμαστε ότι χρειαζόμαστε ο ένας τον άλλο για να γίνουμε καλύτεροι».

Ολοκληρώνουμε την ιστορία σφίγγοντας τα χέρια των παιδιών που κάθονται δίπλα μας και ενθαρρύνοντας να κάνουν κι αυτά το ίδιο με τους διπλανούς τους.

8. Προσαρμογή από το βιβλίο *Δραστηριότητες βιωματικής μάθησης στα ανθρώπινα δικαιώματα και στα δικαιώματα των προσφύγων* (www.unhcr.gr).

Παγιδευμένοι στην έρημο

Χωρίζουμε τα παιδιά σε ομάδες των τεσσάρων ή πέντε ατόμων. Σε κάθε ομάδα δίνουμε τη φωτογραφία της ερήμου, μια καρτέλα επαγγέλματος για κάθε παιδί (βλ. «Υλικό του μαθήματος») και το ακόλουθο σενάριο:

Είστε μια ομάδα τουριστών που κάνει σαφάρι στην έρημο Σαχάρα. Η παρέα σας γνωρίστηκε μόλις την προηγούμενη ημέρα. Το ταξίδι σας στην έρημο ξεκίνησε καλά, αλλά δυστυχώς ο ξεναγός σας έπαθε καρδιακή προσβολή. Δεν μπορεί να σας βοηθήσει πια και μάλλον έχετε χαθεί. Στην έρημο δεν πιάνουν τα τηλέφωνα σας και πρέπει φυσικά να βρείτε τρόπο να γυρίσετε πίσω. Στην άκρη του ορίζοντα φαίνεται μια αμμοθύελλα να πλησιάζει. Τι θα κάνετε για να σωθείτε;

Ο εκπαιδευτικός λέει το σενάριο στις ομάδες και ενθαρρύνει τα παιδιά να συζητήσουν πώς οι ειδικές γνώσεις που έχει ο καθένας από το επάγγελμά του θα μπορούσαν να βοηθήσουν στη διάσωση της ομάδας. Τα παιδιά συζητούν το πρόβλημα. Ο εκπαιδευτικός γυρίζει από ομάδα σε ομάδα και παρακολουθεί τις συζητήσεις. Στόχος είναι να καταλάβουν τα παιδιά την αξία της ομάδας και τα αποτελέσματα της συνεργασίας.

Στο τέλος της δράσης στον κύκλο μπορεί ο εκπαιδευτικός να ανακεφαλαιώσει αυτά που συζητήθηκαν στις ομάδες.

Δεμένα χέρια

Τα παιδιά χωρίζονται σε ζευγάρια. Ο εκπαιδευτικός δένει το δεξί χέρι του ενός παιδιού με το αριστερό του άλλου. Ζητάει από το κάθε ζευγάρι να κάνει κάτι που συνήθως κάνουμε και με τα δυο μας χέρια (π.χ. να δέσουμε τα κορδόνια μας, να βάλουμε τα μολύβια στην κασετίνα κτλ.). Τα παιδιά θα πρέπει να συνεργαστούν για να ολοκληρώσουν τη δραστηριότητα.

Ίδιοι και διαφορετικοί

Δίνουμε σε κάθε παιδί μια φωτοτυπία της δραστηριότητας (βλ. «Υλικό του μαθήματος»). Λέμε στα παιδιά να συμπληρώσουν την πρώτη στήλη. Στη συνέχεια και αφού έχουν όλα τα παιδιά συμπληρώσει την πρώτη στήλη, ζητάμε από τα παιδιά να κινηθούν στον χώρο και να συγκρίνουν το φυλλάδιό τους με αυτό των συμμαθητών τους. Όταν θα βρουν κάποιο παιδί που έχει δώσει την ίδια με αυτούς απάντηση, θα γράψουν το όνομά του στην τρίτη στήλη στην κατάλληλη ερώτηση. Τα παιδιά κινούνται στην τάξη και προσπαθούν σε πέντε λεπτά να συμπληρώσουν όσο περισσότερα κουτάκια γίνεται με όσο περισσότερα ονόματα παιδιών.

Το λουλούδι των φίλων

Τα παιδιά είναι σε κύκλο. Συζητάμε για την έννοια της φιλίας. *Τι είναι φιλία; Τι σημαίνει «κάποιος είναι φίλος μου»; Τι περιμένω από τους φίλους μου; Τι πρέπει να δώσω στους φίλους μου; Πώς νιώθω με τους φίλους μου; Πώς μπορεί να νιώσω μακριά από τους φίλους μου; Κτλ.*

Σε χαρτόνι ή χαρτί του μέτρου γράφω στο κέντρο τις λέξεις *φίλος / φίλη* και φτιάχνω έναν κύκλο γύρω από αυτές. Λέμε στα παιδιά ότι θα φτιάξουμε το λουλούδι των φίλων. Κάθε παιδί σκέφτεται πώς θα ήθελε να είναι ο φίλος / η φίλη του ή τι θα ήθελε από αυτόν / αυτήν. Με διαφορετικό μαρκαδόρο φτιάχνει ένα πέταλο του λουλουδιού και γράφει τη λέξη ή τη φράση του. Όταν συμπληρωθούν τα πέταλα του λουλουδιού, συγχαίρουμε τα παιδιά και διαβάζουμε αυτά που έγραψαν.

Είμαστε καλοί συμμαθητές και συμμαθήτριες

Στον κύκλο με τα παιδιά συνεχίζεται η συζήτηση για τη φιλία. Τονίζουμε ότι δεν είναι απαραίτητο πάντα να είμαστε φίλοι με όλους. Με άλλους ανθρώπους έχουμε κοινά ενδιαφέροντα και αυτό μας φέρνει πιο κοντά και με άλλους δεν ταιριάζουμε και τόσο. Αυτό μπορεί να συμβαίνει και στην τάξη μας. *Μπορεί να μην είμαστε όλοι μεταξύ μας καλοί φίλοι ή κολλητοί, αλλά μπορούμε να είμαστε όλοι εξαιρετικοί συμμαθητές και συμμαθήτριες ο ένας για τον άλλο.*

Λέμε στα παιδιά ότι θα συμπληρώσουμε το παζλ του καλού συμμαθητή / συμμαθήτριας (βλ. «Υλικό του μαθήματος»). Χωρίζουμε το τμήμα σε τέσσερις ομάδες. Κάθε ομάδα έχει δέκα λεπτά στη διάθεσή της για να συζητήσει ένα από τα παρακάτω: *ΤΙ ΕΙΝΑΙ / ΤΙ ΚΑΝΕΙ / ΤΙ ΛΕΕΙ / ΤΙ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ* και να συμπληρώσει το παζλ. (Η/Ο εκπαιδευτικός μπορεί να χρησιμοποιήσει το μοντέλο στο «Υλικό του μαθήματος». Εναλλακτικά μπορεί να σχηματίσει ένα παρόμοιο μοντέλο σε μεγαλύτερο μέγεθος σε χαρτόνι ή χαρτί του μέτρου.)

Καθώς εργάζονται οι ομάδες, ο εκπαιδευτικός ενθαρρύνει τα παιδιά να συζητήσουν τις κατηγορίες. *ΕΙΝΑΙ*: ευγενικός, εξυπηρετικός, υπεύθυνος, φιλικός κτλ. *ΚΑΝΕΙ*: βοηθά τους άλλους, μοιράζεται, προσπαθεί για το καλύτερο, παίζει μαζί σου κτλ. *ΛΕΕΙ*: «ευχαριστώ», «παρακαλώ», «θες να σε βοηθήσω;», «τι κάνεις;» κτλ. *ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ*: αγενής, κακός, κουτσομπόλης, ανυπόμονος κτλ.

Το παζλ που έφτιαξαν τα παιδιά μπορεί να διακοσμήσει τον τοίχο της τάξης για να θυμίζει καθημερινά τον στόχο να γίνουμε εξαιρετικοί συμμαθητές / -τριες.

Έτσι θα προκύψει και το πρώτο μήνυμα για τον τοίχο του ΒΑΓΙΑ: **«Μπορούμε να γίνουμε καλοί συμμαθητές και συμμαθήτριες ο ένας για τον άλλο».**

Συνταγή: Η σαλάτα της φιλίας

Η άσκηση μπορεί να γίνει στην τάξη ή στο σπίτι.

Λέμε στα παιδιά ότι θα φτιάξουμε τη σαλάτα της φιλίας, ένα εξαιρετικό πιάτο που όλοι πρέπει να το απολαύσουμε. Στο τετράδιό τους θα πρέπει να γράψουν αλλά και να ζωγραφίσουν στη συνέχεια (όσα θέλουν) τη σαλάτα της φιλίας.

Οι οδηγίες μας ακολουθούν μια κανονική συνταγή μαγειρικής (υλικά, τρόπος παρασκευής, χρόνος, πώς σερβίρεται κτλ.), όπως παρουσιάζονται και στο βιβλίο της *Γλώσσας Δ΄ Δημοτικού*, Β΄ τεύχος, Ενότητα 7, σελ. 40.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΦΟΡΜΕΣ ΑΠΟΤΥΠΩΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΩΝ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ (ΠΡΟΣΟΧΗ: ΕΜΠΙΣΤΕΥΤΙΚΑ ΑΡΧΕΙΑ)

Φόρμα αποτύπωσης (1) (ΠΡΟΣΟΧΗ: ΕΜΠΙΣΤΕΥΤΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ)
Πρώτη καταγραφή περιστατικού

Ημερομηνία αναφοράς:

Ενήλικας που ανέφερε το περιστατικό (όνομα – ιδιότητα):.....

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΑΙΔΙΟΥ ΠΟΥ ΕΚΦΟΒΙΖΕΤΑΙ

ΟΝΟΜΑ – ΤΑΞΗ	
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΤΑΞΗΣ	

Περιγράψω με λίγα λόγια και συγκεκριμένα παραδείγματα το εκφοβιστικό επεισόδιο/-α:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Πόσες φορές έχει παρατηρηθεί ο εκφοβισμός;	
Τι διάρκεια είχε;	
Ποιοι άλλοι εμπλέκονται στον εκφοβισμό; (Ονόματα – τάξεις)	

Σύμφωνα με τις πληροφορίες πρόκειται για (σημειώστε):

☐	Συνηθισμένο καβγά μεταξύ των παιδιών ή πληγωμένα συναισθήματα
☐	Μεμονωμένο εκφοβιστικό επεισόδιο
☐	Επαναλαμβανόμενο εκφοβισμό

Απόφαση (πώς αποφασίζει η ομάδα πρόληψης να διαχειριστεί το περιστατικό)

Απλή παρακολούθηση εμπλεκομένων	
Συζήτηση με όσους έχουν εμπλακεί στο περιστατικό ως παιδιά που εκφοβίζονται ή εκφοβίζονται	
Άλλο (περιγράψω)	

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΟΥ ΔΙΑΧΕΙΡΙΖΟΝΤΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΟ

ΟΝΟΜΑ:

ΟΝΟΜΑ:

ΟΝΟΜΑ:

Ο σχολικός εκφοβισμός/bullying είναι τόσο υπαρκτός στις σχολικές μας τάξεις όσο και επικίνδυνος. Γνωρίζουμε πλέον με βάση επιστημονικά στοιχεία ότι, όταν ένα παιδί εκφοβίζεται στο σχολείο, οι συνέπειες είναι αρνητικές όχι μόνο για το ίδιο και την οικογένειά του, αλλά επίσης για τα παιδιά που εμπλέκονται στον εκφοβισμό και για αυτά που αντιλαμβάνονται τι συμβαίνει χωρίς να παρεμβαίνουν. Ο σχολικός εκφοβισμός/bullying δηλητηριάζει το μαθησιακό κλίμα και εμποδίζει τη γνωστική διαδικασία. Για τον λόγο αυτό οι εκπαιδευτικοί χρειάζεται να είναι ευαίσθητοποιημένοι, ενημερωμένοι και προετοιμασμένοι.

Το πρόγραμμα ΒΑΓΙΑ είναι μια δομημένη και δοκιμασμένη εκπαιδευτική πρόταση για την πρόληψη και αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού στο δημοτικό σχολείο. Αφορά μια σειρά ευχάριστων, ομαδοσυνεργατικών, βιωματικών δραστηριοτήτων με τις οποίες οι εκπαιδευτικοί καλλιεργούν και ενισχύουν, στην τάξη, βασικές δεξιότητες συνεργασίας και επικοινωνίας, ενώ ταυτόχρονα ενδυναμώνουν αξίες όπως ο σεβασμός, η ενσυναίσθηση και η αποδοχή. Προσφέρει, επίσης, μια συνολική πρόταση για τη διαχείριση περιστατικών bullying στο σχολείο περιγράφοντας βήμα προς βήμα τη στρατηγική αντιμετώπισής τους.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΕΠΙΣΗΣ

 ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ
www.patakis.gr

ISBN 978-960-16-8727-8
Βοηθ. κωδ. μηχ/σης 12727

9 789601 687278